

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕ ΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Άρθρο 5 σημεία 3 και 5 της Σύμβασης Βρυξελλών, 3 § 1, 25 § 2 ΚΠολΔ, 10, 51 ΑΚ
Διεθνής δωσιδικία επί αδικοπραξίας

Επί αδικοπραξίας για την οποία ευθύνεται νομικό πρόσωπο, του οποίου η πραγματική έδρα ευρίσκεται σε συμβαλλόμενο στην Σύμβαση Βρυξελλών κράτος, ιδρύεται δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων, εφόσον το ζημιογόνο γεγονός έλαβε χώρα στην Ελλάδα και όχι όταν απλώς στην Ελλάδα ανέκυψαν περαιτέρω ζημίες, ως συνέπεια της αρχικά επελθούσας ζημίας που υπέστη ο ενάγων εντός του άλλου συμβαλλόμενου Κράτους. Το ίδιο ισχύει και επί αδικοπρακτικής ευθύνης που απορρέει από τη δραστηριότητα υποκαταστήματος ή πρακτορείου στην Ελλάδα για λογαριασμό της μητρικής επιχείρησης.

ΑΠ 18/2006, Α' Τμήμα

(Σύνθεση: Δ. Σουλτανιάς, Αντιπρόεδρος Αρείου Πάγου, Μ. Μαργαρίτης – εισηγητής, Ι. Βερέτσος, Χ. Γεωργαντόπουλος, Β. Ρήγας, αρεοπαγίτες)

Ι. Κατά το άρθρο 3 παρ. 1 ΚΠολΔ «*Στη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων υπάγονται Έλληνες και αλλοδαποί, εφόσον υπάρχει αρμοδιότητα ελληνικού δικαστηρίου*». Εξ άλλου κατά το άρθρο 25 παρ. 2 του ίδιου κώδικα, «*Τα μη φυσικά πρόσωπα που έχουν ικανότητα να είναι διάδικοι υπάγονται στην αρμοδιότητα του δικαστηρίου, στην περιφέρεια του οποίου έχουν την έδρα τους*». Κατά το άρθρο 51 εδ. β' και γ' ΑΚ «*Κανένας δεν μπορεί να έχει περισσότερες από μια κατοικίες. Για τις υποθέσεις που αναφέρονται στην άσκηση του επαγγέλματος λογίζεται ως ειδική κατοικία του προσώπου ο τόπος όπου ασκεί το επάγγελμά του*». Περαιτέρω, στα άρθρα 5 σημεία 3 και 5 της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968 που έχει κυρωθεί με το ν. 1988/1988 και είναι αυξημένης τυπικής ισχύος κατά το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, ορίζεται ότι πρόσωπα που έχουν την κατοικία τους στο έδαφος συμβαλλόμενου Κράτους, μπορούν να εναχθούν σε άλλο Κράτος «*ως προς τις ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός*» (σημείο 3) και «*ως προς διαφορές σχετικές με την εκμετάλλευση υποκαταστήματος, πρακτορείου ή άλλης εγκαταστάσεως, ενώπιον του δικαστηρίου της τοποθεσίας τους*» (σημείο 5). Ο ορισμοί της Σύμβασης πρέπει να ερμηνεύονται σύμφωνα με αυτόνομα κοινοτικά κριτήρια, για να εξασφαλισθεί έτσι μια ομοιογενής εφαρμογή της σε όλα τα συμβαλλόμενα Κράτη (σχετ. ΔΕΚ υπόθ. 27.9. 88, Καλφέλης/Schiffofer, ΣυλλΝ 1988, 5565). Έτσι, ως «*τόπος όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός*» δεν νοείται αυτός, όπου ο ζημιωθείς ισχυρίζεται ότι υπέστη τη ζημία που αποτελεί τη συνέπεια της αρχικά επελθούσας ζημίας που υπέστη εντός άλλου συμβαλλόμενου Κράτους

(ΔΕΚ απόφ. 19.9.95, *Marinari/Lloyd's Bank* ΕλλΔ 1997, 2719), ενώ ως «*διαφορές σχετικές με την εκμετάλλευση υποκαταστήματος, πρακτορείου ή άλλης εγκαταστάσεως*», νοούνται αυτές που προέκυψαν από τη δραστηριότητα του εγκατεστημένου σε άλλο συμβαλλόμενο Κράτος υποκαταστήματος κλπ, σχετικά με συμβατικές υποχρεώσεις που ανέλαβε τούτο και που πρέπει να εκτελεσθούν στον τόπο της εγκατάστασής του ή σχετικά με εξωσυμβατικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τη δραστηριότητά του στον τόπο εγκατάστασής του για λογαριασμό της μητρικής επιχείρησης, απόκειται δε στο επιλαμβανόμενο εθνικό δικαστήριο να διαπιστώσει την *in concreto* ύπαρξη πραγματικού κέντρου δραστηριότητας και να χαρακτηρίσει την επίδικη έννομη σχέση αναφορικά με την έννοια της εκμετάλλευσης (ΔΕΚ απόφ. 22.11.78, *Somafer/Ferngas*, ΣυλλΝ 1978, 2183). Τέλος, κατά το άρθρο 53 εδ. α' και β' της ίδιας Σ. «*για την εφαρμογή της παρούσας συμβάσεως, η έδρα των εταιριών και νομικών προσώπων εξομοιώνεται προς την κατοικία. Για τον καθορισμό, πάντως, της έδρας αυτής εφαρμόζονται οι κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου του δικάζοντος δικαστή*». Κατά τη διάταξη λοιπόν αυτή, εφαρμοστέος είναι ο κανόνας του άρθρου 10 ΑΚ κατά τον οποίο «*η ικανότητα του νομικού προσώπου ρυθμίζεται από το δίκαιο της έδρας του*», ως έδρα δε νοείται η πραγματική, ήτοι ο τόπος όπου πράγματι ασκείται η διοίκηση του νομικού προσώπου και όχι ο απλώς αναφερόμενος ως έδρα στο καταστατικό, από την πραγματική δε έδρα κρίνεται και η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων (ΟΛΑΠ 2/ 1999). Από όλα τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι επί αδικοπραξίας για την οποία ευθύνεται νομικό πρόσωπο, του οποίου η πραγματική έδρα ευρίσκεται σε συμβαλλόμενο στην ανωτέρω Σύμβαση κράτος, όπως είναι το Ηνωμένο Βασίλειο, ιδρύεται δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων, εφόσον το ζημιόγONO γεγονός έλαβε χώρα στην Ελλάδα και όχι όταν απλώς στην Ελλάδα ανέκυψαν περαιτέρω ζημίες, ως συνέπεια της αρχικά επελθούσας ζημίας που υπέστη ο ενάγων εντός του άλλου συμβαλλόμενου Κράτους. Το ίδιο ισχύει και επί αδικοπρακτικής ευθύνης που απορρέει από τη δραστηριότητα υποκαταστήματος ή πρακτορείου στην Ελλάδα για λογαριασμό της μητρικής επιχείρησης. Από τα διαδικαστικά δικόγραφα, τα οποία παραδεκτώς εκτιμά ο Άρειος Πάγος (άρθρο 561 παρ. 1 ΚΠολΔ) προκύπτουν τα ακόλουθα: Στην ένδικη αγωγή ιστορείται ότι η αναιρεσείουσα το Φεβρουάριο του 1990, όπως διαπιστώθηκε στην Ελλάδα σε Νοσοκομείο, εμφάνιζε «*τετραπαρετική συνδρομή από ευμεγέθη κεντρική προβολή του Α5-Α6 μεσοσπονδύλιου δίσκου*» και οι Έλληνες γιατροί της συνέστησαν άμεση χειρουργική επέμβαση, μετά δε τον Απρίλιο του 1990 «*μετά από σύσταση των Ελλήνων θεραπόντων ιατρών*», μετέβη στην Αγγλία στο νοσοκομείο της πρώτης αναιρεσίβλητης και εξετάστηκε από τον τρίτο αναιρεσίβλητο ιατρό, ο οποίος επιβεβαίωσε τη φύση της νόσου και αποφάσισε να επέμβει χειρουργικά, πραγματοποίησε δε την εν λόγω επέμβαση στις 20.4.1990. Η εγχείρηση ήταν

ανεπιτυχής, τα συμπτώματα της πάθησης επιδεινώθηκαν, ο τρίτος αναιρεσίβλητος την καθυσύχασε και της συνέστησε φυσικοθεραπευτική αγωγή, στην οποία αυτή υποβλήθηκε, χωρίς βελτίωση. Στην Ελλάδα διαπιστώθηκε ότι ο τρίτος αναιρεσίβλητος ιατρός δεν είχε επέμβει χειρουργικά επί του μεσοσπονδύλιου δίσκου A5-A6, όπου υπήρχε το πρόβλημα, αλλά επί του δίσκου A4-A5. Ο τρίτος αναιρεσίβλητος ιατρός στις 18.12.1990 την επανεξέτασε στο Λονδίνο πάντοτε και την καθυσύχασε. Η αναιρεσειούσα μετά ταύτα απευθύνθηκε σε άλλον Βρεταννό γιατρό, εκείνος της έκανε νέα επέμβαση στη Μ. Βρετανία στο σωστό μεσοσπόνδυλο της αυχενικής χώρας (A4-A5), πλην όμως, λόγω της προηγηθείσας κακής επέμβασης και της εντεύθεν καθυστέρησης, απολέσθηκε ένα 18μηνο και είχε επέλθει μόνιμη και ανεπανόρθωτη βλάβη και έτσι η κατάσταση επιδεινώθηκε ακόμη και ήδη η αναιρεσειούσα είναι ανίκανη προς εργασία, με αναπηρία 80%, βασανίζεται δε από συνεχείς πόνους. Κατά την αγωγή, υπαίτιος για τη βλάβη αυτή της υγείας της είναι ο τρίτος αναιρεσίβλητος ιατρός, για τις πράξεις του οποίου ευθύνονται εις ολόκληρον οι δύο πρώτες αναιρεσίβλητες ως προστήσασες, διότι οι εκτιθέμενες στην αγωγή παράνομες και υπαίτιες πράξεις και παραλείψεις του «οδήγησαν στην ανίατη οριστική βλάβη της υγείας της (αναιρεσειούσας) με τις παρεπόμενες κατωτέρω ζημίες» της. Ζητείται δε, με βάση το ιστορικό αυτό, η αποζημίωση για τις υλικές ζημίες και η χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης της αναιρεσειούσας από την αδικοπραξία. Προς θεμελίωση της δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων εκτίθεται στην αγωγή (στο νομιμοποιητικό μέρος της) ότι τα δύο πρώτα αναιρεσίβλητα ιδρύματα έχουν την έδρα τους στο Λονδίνο και στην Αθήνα. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο (Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών) με την απόφασή του .../1998 διέταξε την επανάληψη της συζητήσεως, προκειμένου να διευκρινισθεί από την αναιρεσειούσα ποιά από τις δύο (Αθήνα ή Λονδίνο) είναι η πραγματική της έδρα. Στις προτάσεις της που κατέθεσε νομίμως κατά την επαναλαμβανόμενη συζήτηση ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, η αναιρεσειούσα δηλώνει ότι οι αναιρεσίβλητες εδρεύουν στο Λονδίνο και ότι στην Αθήνα έχουν «ειδικές εμπορικές έδρες», ήτοι γραφεία που διαφημίζουν στο κοινό τις ιατρικές υπηρεσίες που παρέχονται στη Βρετανία και ενημερώνουν και οι εδώ υπάλληλοι στην ουσία ήσαν των αναιρεσιβλήτων ιδρυμάτων, ήτοι παρένθετα πρόσωπα προς αποφυγή των κυρώσεων του Υπουργείου Εμπορίου που απαγορεύει τη διαφήμιση νοσηλευτικών ιδρυμάτων ως αντιδεδοντολογική. Με βάση τα ανωτέρω προκύπτει ότι δεν ιδρύεται εν προκειμένω δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων προς εκδίκαση της ένδικης αγωγής. Ειδικότερα, κατά τα εκτιθέμενα σ' αυτήν, όπως διευκρινίσθηκαν στις προτάσεις της αναιρεσειούσας ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, η αποτελούσα την αγωγική βάση αδικοπραξία τελέσθηκε στο Λονδίνο, τόσο κατά τις αποδιδόμενες στον τρίτο αναιρεσίβλητο πράξεις ή παραλείψεις όσο και ως προς τη φερόμενη ως επελθούσα αρχική ζημία

της βλάβης του σώματος της αναιρεσεύουσας, λόγω της φερόμενης ως ανεπιτυχούς χειρουργικής επέμβασης, η δε περαιτέρω επιδείνωση της κατάστασης της υγείας της εμφανίζεται στην αγωγή όχι ως πρωτογενής, αλλά ως συνέπεια της αρχικά επελθούσας ζημίας που υπέστη η αναιρεσεύουσα στη Μεγάλη Βρεταννία. Επίσης, οι ζημίες που πηγή έχουν την αδικοπραξία του τρίτου αναιρεσιβλήτου ιατρού, δεν εκτίθεται ότι απορρέουν από τη δραστηριότητά του «υποκαταστήματος» στην Ελλάδα, αφού ούτε καν περί διαμεσολάβησης τούτου αναφέρεται στην αγωγή προς μετάβαση της αναιρεσεύουσας στη Μεγάλη Βρεταννία. Μετά ταύτα, εφόσον το Εφετείο με την απόφασή του κατέληξε στο πόρισμα ότι δεν υπάρχει εν προκειμένω δικαιοδοσία των ελληνικών πολιτικών δικαστηρίων και απέρριψε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφασή του την ένδικη αγωγή, ορθώς τις ανωτέρω διατάξεις ερμήνευσε και εφάρμοσε και πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμοι οι αντίστοιχοι λόγοι αναιρέσεως και ειδικότερα: α) Ο δεύτερος κατά σειρά λόγος αναιρέσεως (στοιχ. 1.3 της αιτήσεως), με τον οποίο αποδίδεται στην απόφαση του Εφετείου η πλημμέλεια του άρθρ. 559 αριθ. 14, για το λόγο ότι απέρριψε ως απαράδεκτο τον ισχυρισμό του περί «ύπαρξης ειδικής εμπορικής έδρας», παρόλο που παραδεκτά τον είχε προβάλει με τις προτάσεις του της επαναληφθείσας πρώτης συζήτησης ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, σε συμπλήρωση της αγωγής του. Ο εν λόγω ισχυρισμός όμως, όπως προεκτέθηκε, δεν ήταν κρίσιμος, αφού ούτως ή άλλως δεν θεμελιώνει την ευθύνη από αδικοπραξία των αναιρεσιβλήτων, αφού δεν εκτίθεται συγχρόνως ότι η αδικοπρακτική ευθύνη τους απορρέει από τη δραστηριότητά του «υποκαταστήματος» στον τόπο εγκατάστασής του για λογαριασμό της μητρικής επιχείρησης, διότι ούτε καν περί διαμεσολάβησης τούτου αναφέρεται στην αγωγή για τη μετάβαση της αναιρεσεύουσας στη Μεγάλη Βρεταννία.

Σημείωση

Ο κανόνας της ειδικής - συντρέχουσας με τη γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου - διεθνούς δικαιοδοσίας του άρθρου 5, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών στηρίζεται στην ύπαρξη μιας στενής σχέσης που συνδέει τη διαφορά με το δικαστήριο του τόπου επελεύσεως του ζημιολογού γεγονότος, πράγμα που δικαιολογεί την αναγνώριση στο τελευταίο διεθνούς δικαιοδοσίας για λόγους ορθής απονομής της δικαιοσύνης και αποτελεσματικής οργάνωσης της δίκης¹, διότι το δικαστήριο του τόπου όπου επήλθε το ζημιολογόν γεγονός είναι συνήθως το πλέον κατάλληλο να αποφανθεί για λόγους εγγύτητας προς τη διαφορά και ευχέρειας συλλογής των αποδείξεων.

1. Απόφαση Verein für Konsumenteninformation/Karl Heinz Henkel της 1ης Οκτωβρίου 2002 (σκέψη 46), Mines de potasse d'Alsace της 30ης Νοεμβρίου 1976 (σκέψεις 11 και 17), Dumez/Hessische Landesbank της 11ης Ιανουαρίου 1990 (σκέψη 17), Marinari/Lloyd's Bank της 18.9.1995 (σκέψη 10).

Ο προσδιορισμός του τόπου όπου συνέβη το ζημιογόνο γεγονός έχει απασχολήσει έντονα τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, καθώς οι συντάκτες της Σύμβασης απέφυγαν σκόπιμα να πάρουν θέση στο θέμα, στην περίπτωση που το ζημιογόνο γεγονός έλαβε χώρα σε τόπο διαφορετικό από εκείνον που εκδηλώθηκε η ζημιά². Αρχικά, το δικαστήριο³ με την απόφαση του Bier/Mines de potasse d' Alsace της 30^{ης} Νοεμβρίου 1976 έκρινε ότι τόσο ο τόπος, όπου έλαβε χώρα το ζημιογόνο γεγονός, όσο και ο τόπος στον οποίο εκδηλώθηκε η ζημιά συνιστούν τόπο συνιστούν συνδέσμους ικανούς να θεμελιώσουν διεθνή δικαιοδοσία, με αποτέλεσμα να δύναται ο ενάγων να επιλέξει σύνδεσμο. Ακολούθως, όμως, προχώρησε σε συσταλτική ερμηνεία του συνδέσμου του τόπου όπου εκδηλώθηκε η ζημιά. Έτσι, με την απόφαση του Dumez/Hessische Landesbank της 11^{ης} Ιανουαρίου 1990 διευκρίνισε πως μόνο ο τόπος που επήλθε άμεσα η ζημιά και όχι ο τόπος όπου επήλθε τυχόν έμμεση ζημιά συνιστά σύνδεσμο ικανό να θεμελιώσει διεθνή δικαιοδοσία και συνακόλουθα υπό την προϋπόθεση πως ενάγων είναι ο άμεσα ζημιωθείς (π.χ. όχι οι συγγενείς θύματος αδικοπραξίας – δικαιούχοι ψυχικής οδύνης)⁴. Και τούτο διότι η κατοικία των συγγενών θύματος αδικοπραξίας θα μετατρεπόταν σε ειδική βάση διεθνούς δικαιοδοσίας.

Με την απόφαση *Marinari/Lloyd' s Bank* της 18.9.1995⁵ το δικαστήριο παρέμεινε σταθερό στην συσταλτική ερμηνεία του συνδέσμου, όπου εκδηλώθηκε η ζημιά, επισημαίνοντας πως ο σύνδεσμος αυτός δεν καλύπτει τόπο στον οποίο ο ζημιωθείς ισχυρίζεται ότι υπέστη ζημιά που αποτελεί συνέπεια της αρχικώς επελθούσας ζημιάς που υπέστη εντός ενός άλλου συμβαλλόμενου κράτους, όπως συνέβη και στην περίπτωση που έκρινε το ακυρωτικό με την παραπάνω απόφαση του. Στη θεωρία έχει υποστηριχθεί η άποψη πως τόπος που επήλθε η ζημιά είναι εκείνος όπου είχαμε την πρώτη της εκδήλωση, ενώ ζητήματα σοβαρά δημιουργούνται σε περιπτώσεις αδικημάτων δια του τύπου, διότι πρόσωπα διεθνώς γνωστά μπορούν να θεμελιώσουν δικαιοδοσία σε καθένα από τα κράτη στα οποία

2. *Κεραμέως/Κρεμλής/Ταγαράς (-Κρεμλής)*, «Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη Διεθνή Δικαιοδοσία και την Εκτέλεση Αποφάσεων όπως ισχύει στην Ελλάδα», Ερμηνεία κατ' άρθρο, 1989, σ. 71.

3. Παράθεση της νομολογίας του ΔΕΚ σε *Ε. Βασιλακάκη*, «Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγκαστική εκτέλεση» σε «*Liber Amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως*», 2000, σ. 39 επ., *Κ.Δ. Κεραμέα*, «Σύμβαση και αδικοπραξία κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων», ΕΕυρΔ, 2001, σ. 209 επ., *Κ.Δ. Κεραμέα*, «Διεθνής Δικαιοδοσία σε αδικοπρακτικές αξιώσεις κατά τη σύμβαση των Βρυξελλών», ΕΕΕυρΔ, 1994, σ. 921. Βλ. επίσης *Ε. Βασιλακάκη*, «Ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας επί διαφορών από σύμβαση και από αδικοπραξία», 2004, σ. 173 επ. και *Ν.Θ. Νίκα*, «Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις», 1995, σ. 44 επ.

4. *Κεραμέως/Κρεμλής/Ταγαράς (-Κρεμλής)*, «Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη Διεθνή Δικαιοδοσία και την Εκτέλεση Αποφάσεων όπως ισχύει στην Ελλάδα», Συμπλήρωμα, 1996, σ. 38.

5. ΕλΔ, 38, σ. 1684.

το έντυπο κυκλοφόρησε και ζημίωσε τη φήμη τους⁶.

Αξίζει να σημειωθεί ότι με τον Κανονισμό (ΕΚ) 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, ο οποίος αντικατέστησε τη Σύμβαση αναφορικά με όλα τα κράτη - μέλη εκτός της Δανίας είχαμε τροποποίηση της ρύθμισης σε σχέση με εκείνη της Σύμβασης των Βρυξελλών. Το άρθρο 5, παράγραφος 3, του Κανονισμού 44/2001 παρέχει πλέον διεθνή δικαιοδοσία «ως προς ενοχές εξ αδικοπραξίας ή οιονεί αδικοπραξίας [στο] δικαστήριο του τόπου όπου συνέβη ή ενδέχεται να συμβεί το ζημιολόγο γεγονός», πράγμα που είχε ήδη γίνει νομολογιακά από το ΔΕΚ⁷ δεκτό, αλλά και από τη θεωρία⁸.

Κατά συνέπεια, το ελληνικό ακυρωτικό με την σχολιαζόμενη απόφαση του ακολουθεί πιστά την ερμηνεία του άρθρου 5 σημείο 3 που το ΔΕΚ με τη νομολογία του – και ιδίως με την απόφαση Dumez/Hessische Landesbank της 11^{ης} Ιανουαρίου 1990 – έχει διατυπώσει υιοθετώντας ως *forum delicti* «τον τόπο όπου η αδικοπραξία ως φυσικό ή οιονεί φυσικό γεγονός και όχι απλώς οικονομικό, πραγματοποιήθηκε»⁹.

Τέλος, ως προς την έννοια του «υποκαταστήματος» ή του «πρακτορείου» που θεμελιώνει επίσης ειδική συντρέχουσα με την κατοικία του εναγομένου διεθνή δικαιοδοσία κατά το άρθρο 5, σημείο 5 της Συμβάσεως των Βρυξελλών, αλλά και του Κανονισμού 44/2001, θα πρέπει να επισημανθεί πως και αυτή ερμηνεύεται αυτόνομα από το ΔΕΚ. Ratio της ρύθμισης είναι η εύνοια προς τον ασθενέστερο – συναλλασσόμενο με το υποκατάστημα ή κατά άλλη άποψη η δωσιδικία συνιστά συνέπεια της αναπτυσσόμενης επιχειρηματικής δραστηριότητας μέσω του υποκαταστήματος¹⁰. Πρώτ' απ' όλα, ως υποκατάστημα εννοείται η μόνιμη και διαρκής εγκατάσταση σ' ένα τόπο και όχι εκείνη που προσωρινά λειτουργεί σ' έναν τόπο (π.χ. έκθεση)¹¹. Περαιτέρω, γίνεται δεκτό από το δικαστήριο¹², πως το

6. Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (-Κρεμλής), ο.π., σ. 44-46.

7. Βλ. την πρόσφατη απόφαση του δικαστηρίου Verein für Konsumenteninformation/Karl Heinz Henkel της 1ης Οκτωβρίου 2002 (σκέψεις 44-49).

8. Βλ. Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (-Κρεμλής), «Η Σύμβαση των Βρυξελλών για τη Διεθνή Δικαιοδοσία και την Εκτέλεση Αποφάσεων όπως ισχύει στην Ελλάδα», Ερμηνεία κατ' άρθρο, 1989, σ. 70, με περαιτέρω παραπομπές. Βλ. για το θέμα και Χ. Ταγαρά, «Η αναθεώρηση της Σύμβασης των Βρυξελλών με τον κανονισμό 44/2001», ΝοΒ, 52, σ. 1154. Πρβλ. όμως για τις συζητήσεις αναφορικά με το άρθρο 5 της Συμβάσεως των Βρυξελλών Κ. Κεραμεύς - Η. Prütting, «Die Revision des EuGVÜBericht über ein Grotius - Project», ZZPInt, 1998, σ. 268.

9. Κ.Δ. Κεραμεύς, ο.π., σ. 923. Βλ. όμως ΕφΠειρ 351/1994, ΝοΒ 44, σ. 660. Πρβλ. και Ε. Τρούλη, «Ρήτρα δικαιοδοσίας αλλοδαπών δικαστηρίων στο πλαίσιο της σύμβασης διανομής», DIGESTA, 2006, σ. 253 επ.

10. Βλ. εκτενώς Κ. Φουντεδάκη, «Η ειδική βάση διεθνούς δικαιοδοσίας της τοποθεσίας του καταστήματος» σε «Liber Amicorum Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως», 2000, σ. 79-81.

11. R. Geimer/R. Schütze (-R. Geimer), «Internationale Urteilsanerkennung – Das EWG-Übereinkommen über die gerichtliche Zuständigkeit und die Vollstreckung gerichtlicher Entscheidungen in Zi-

«υποκατάστημα» ή το «πρακτορείο» συνιστά την αποκεντρωμένη επιχειρηματική προέκταση του κεντρικού καταστήματος με το οποίο μπορεί ο τρίτος να συναλλαχθεί, χωρίς να απαιτείται η εκ μέρους του απευθείας συνεννόηση με την μητρική επιχείρηση. Το δικαστήριο, μάλιστα, εγκαταλείποντας το κριτήριο της εξάρτησης από την μητρική επιχείρηση¹³, έκρινε πως στην έννοια του υποκαταστήματος/πρακτορείου υπάγεται και η περίπτωση της θυγατρικής εταιρίας που συναλλάσσεται επ' ονόματι και για λογαριασμό της μητρικής εταιρίας¹⁴.

Αθανάσιος Π. Πανταζόπουλος

Δικηγόρος Αθηνών - Υποψ. Διδάκτωρ Νομικής ΔΠΘ

Σ 103 § 7, 98, Οδηγία 1999/70/ΕΚ, ΚΠολΔ 313, π.δ. 164/2004, άρθρο 11, ν. 3320/2005 άρθρο 1

Έλλειψη δικαιοδοσίας των πολιτικών δικαστηρίων για την κρίση των προϋποθέσεων μετατροπής των συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε συμβάσεις αορίστου χρόνου

Το Ελεγκτικό Συνέδριο δύναται κατά τον έλεγχο των δαπανών του κράτους να ελέγχει παρεμπιπτόντως το υποστατό και το ανίσχυρο των εκτελεστών δικαστικών αποφάσεων κατά το άρθρο 313 ΚΠολΔ. Μετά τη θέσπιση της διάταξης του άρθρου 103 § 7 του Συντάγματος σε πρώτο στάδιο μόνο το ΑΣΕΠ είναι το αρμόδιο όργανο να κρίνει ποιές συμβάσεις ορισμένου χρόνου θα μετατραπούν σε αορίστου και όχι τα πολιτικά δικαστήρια. Τα τελευταία στερούνται δικαιοδοσίας να ελέγξουν τις πράξεις που εκδίδονται κατ' εφαρμογή των διατάξεων του π.δ. 164/2004 οι οποίες έχουν τον χαρακτήρα εκτελεστών διοικητικών πράξεων και οι διαφορές που γεννώνται από την αμφισβήτηση του κύρους και της νομιμότητας αυτών είναι διοικητικές διαφορές υπαγόμενες σε δεύτερο στάδιο στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων. Ανίσχυρες λόγω έλλειψης δικαιοδοσίας οι αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων που έκριναν την μετατροπή των συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε αορίστου κατά το άρθρο 11 π.δ. 164/2004.

Ελεγκτικό Συνέδριο, Τμήμα Ι, (Πρκ) 8/2006

vil- und Handelsachen», Systematischer Kommentar, Band I, 1983, σ. 546-547.

12. Απόφαση De Bloos/Bouyer της 6ης Οκτωβρίου 1976, απόφαση Somafer/Saar Ferngas της 22ας Νοεμβρίου 1978, Απόφαση Lloyd's/Campenon Bernard της 6ης Απριλίου 1995. Εκτενής παράθεση της σχετικής νομολογίας σε *Κ. Φουντεδάκη*, ο.π., σ. 92 επ., *Κ. Μακρίδου*, «Ο καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας επί υποθέσεων εταιριών και νομικών προσώπων», Δ, 34, σ. 273 επ., *Δ. Τσικριά*, «Η θεμελίωση της διεθνούς δικαιοδοσίας του δικαστηρίου του τόπου λειτουργίας ενός υποκαταστήματος, πρακτορείου, ή άλλης εγκαταστάσεως μιας ασφαλιστικής επιχειρήσεως κατά τις διατάξεις των Συμβάσεων Βρυξελλών και Λουγκάνο», Δ, 30, σ. 368 επ.

13. Βλ. *Κεραμεύς/Κρεμλής/Ταγαράς (-Κρεμλή)*, ο.π., σ. 76 επ.

14. Απόφαση Schote/Rotschild της 9ης Δεκεμβρίου 1987.

(Σύνθεση: Γ.-Σ. Κούρτης, Αντιπρόεδρος Ελεγκτικού Συνεδρίου, Κ. Κώης, Μ. Ζαγλιβερινού, Πάρεδροι, Ε.-Ε. Κουλουμπίνη - εισηγήτρια, Κ. Ζώη, Πάρεδροι οι οποίοι μετέχουν σε συμβουλευτική ψήφο)

Ι. Με την, από 30.11.2005, έκθεση του Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου στο Νομό Κεφαλληνίας ζητείται παραδεκτώσ σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 21 παρ. 4 του Οργανισμού του Ελεγκτικού Συνεδρίου (π.δ. 774/1980, Α' 189) σε συνδυασμό με την ΦΓ8/15686/8.7.2002 απόφαση της Ολομέλειας του Ελεγκτικού Συνεδρίου (ΦΕΚ 1242 Β'), όπως ισχύει μετά την τροποποίησή της με την ΦΓ8/22431/6.10.2004 όμοια απόφαση (ΦΕΚ 1620 Β') η γνώμη του Τμήματος σχετικά με τη θεώρηση ή μη των ..., οικονομικού έτους 2005, χρηματικών ενταλμάτων πληρωμής συνολικού ποσού 32.777,34 ευρώ που εξέδωσε ο Δήμος Αργοστολίου και αφορούν στην καταβολή αποδοχών του πρώτου δεκαπενθημέρου μηνός Οκτωβρίου 2005 στους φερόμενους ως δικαιούχους, που απασχολήθηκαν με διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου στον ως άνω Δήμο, οι οποίες αναγνωρίστηκαν, με τις 395/2005 και 346/2005 αποφάσεις του Μονομελούς Πρωτοδικείου Κεφαλληνίας, ότι συνιστούν εξαρχής (από την ημερομηνία της αρχικής τους πρόσληψης) ενιαίες συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου, με συνέπεια αυτά να διοριστούν σε συνιστώμενες προσωρινές, προσωποπαγείς θέσεις ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου στο Δήμο αυτό. Οι αμφιβολίες του Επιτρόπου συνίστανται στο εάν το Ελεγκτικό Συνέδριο δεσμεύεται, κατά το άρθρο 17 παρ. 3 του π.δ. 774/ 1980, από το δεδικασμένο που απορρέει από τις ανωτέρω αποφάσεις του Μονομελούς Πρωτοδικείου Κεφαλληνίας, οι οποίες τελεσιδίκησαν, δοθέντος ότι, αφενός δεν τηρήθηκε η ειδική διοικητική διαδικασία του άρθρου 11 του π.δ. 164/2004, αφετέρου, μερικοί εκ των ανωτέρω συμβασιούχων ουδέποτε απασχολήθηκαν στο Δήμο Αργοστολίου αλλά σε ν.π.δ.δ. ή ν.π.ι.δ. αυτού.

ΙΙ. Στο άρθρο 17 παρ. 1 περ. β' και παρ. 3 του Οργανισμού του Ελεγκτικού Συνεδρίου (π.δ. 774/1980) ορίζεται ότι «1. Το Ελεγκτικό Συνέδριο α) ... β) Ασκει τον κατά το άρθρο 98 του Συντάγματος έλεγχον των δαπανών του Κράτους ως και των δι' ειδικών νόμων εις τον έλεγχον αυτού υπαγομένων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοικήσεως ή άλλων Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου επί τω τέλει της βεβαιώσεως ότι υπάρχει δια ταύτα νομίμως κεχορηγημένη πίστωση και ότι κατά την πραγματοποίησιν τούτων ετηρήθησαν οι διατάξεις του Κώδικος “περί Δημοσίου Λογιστικού” και παντός άλλου νόμου ή διατάγματος ή κανονιστικής αποφάσεως. 2. ... 3. Κατά τον υπό του Συνεδρίου ασκούμενον έλεγχον επιτρέπεται η εξέτασις και των παρεπιπτόντως αναφουομένων ζητημάτων, επιφυλασσομένων των περί δεδικασμένου διατάξεων». Εξάλλου κατά το άρθρο 313 του ΚΠολΔικονομίας με τίτλο «Ανυπόστατο και αυτοδίκαιη ακυρότητα της απόφασης» το οποίο εφαρμόζεται αναλογικά (άρθρο 123 π.δ. 1225/1981) ορίζεται ότι: 1.

Μπορεί να επιδιωχθεί με αγωγή ή ένσταση η αναγνώριση της ανυπαρξίας μιας δικαστικής απόφασης μόνο στις ακόλουθες: α) αν την εξέδωσαν πρόσωπα που δεν είχαν δικαστική ιδιότητα, β) αν το πολιτικό δικαστήριο αποφάσισε για αντικείμενο που δεν υπάγεται στην δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων, γ) αν δεν δημοσιεύθηκε, δ) αν εκδόθηκε σε δίκη που είχε διεξαχθεί κατά ανύπαρκτου φυσικού ή νομικού προσώπου, ε) αν εκδόθηκε κατά προσώπου που έχει το προνόμιο της ετεροδικίας ...». Από τον συνδυασμό των προαναφερομένων διατάξεων συνάγονται τα ακόλουθα: Ο ΚΠολΔ ορίζει περιοριστικά τις περιπτώσεις των ανύπαρκτων δικαστικών αποφάσεων που δεν παράγουν έννομες συνέπειες. Ως ανύπαρκτες δε χαρακτηρίζονται δύο κατηγορίες αποφάσεων και δη αφ' ενός μεν, οι ανυπόστατες (άρθρο 313 παρ. 1 εδ. α' και γ'), ήτοι εκείνες, οι οποίες, στερούμενες ουσιώδους στοιχείου του πραγματικού τους, δεν πληρούν την έννοια της δικαστικής απόφασεως, αφ' ετέρου δε οι ανίσχυρες, (άρθρο 313 παρ. 1 εδ. β', δ' και ε') ήτοι εκείνες οι οποίες καίτοι έχουν τη μορφή δικαστικής απόφασεως, λόγω εμφιλοχωρούντος δικονομικού ελαττώματος, δεν έχουν ισχύ, δηλαδή δεν παράγουν έννομα αποτελέσματα. Ανίσχυρη απόφαση είναι, εκτός των άλλων περιπτώσεων και εκείνη που υπερβαίνει τη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων (άρθρο 313 παρ. 1 εδ. β') και ειδικότερα αυτή που εκδόθηκε για έννομη σχέση που υπάγεται αποκλειστικά στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων. Τέτοια απόφαση, συνεπεία του εμφιλοχωρούντος σοβαρού δικονομικού ελαττώματός της, δεν παράγει καμία έννομη συνέπεια, είτε ενδοδιαδικαστικά, είτε στο χώρο του ουσιαστικού δικαίου και επομένως δεν παράγει ούτε δεδουλευμένο, κατά τα άρθρα 321 επομ. ΚΠολΔ, αφού το δεδουλευμένο, το οποίο αποτελεί συνέπεια της απόφασεως, απορρέει από υποστατή μόνον απόφαση. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο κατ' άρθρο 17 παρ. 3 του π.δ. 774/1980, παρεμπίπτων έλεγχος του Ελεγκτικού Συνεδρίου επί ζητημάτων που αναφέρονται στο πλαίσιο της ελεγκτικής διαδικασίας των δημοσίων δαπανών εκτείνεται, κατά λογική ακολουθία και νομική αναγκαιότητα και στον έλεγχο του υποστατού του δικαστικού τίτλου, όταν κατ' επίκλησή του και βάσει αυτού εντέλλεται η οικεία δαπάνη. Ο παρεμπίπτων αυτός έλεγχος ως προς το υποστατό της δικαστικής απόφασεως εξαντλείται αποκλειστικά στο αν υπάρχει ελάττωμα από τα, περιοριστικώς αναφερόμενα, στο άρθρο 313 ΚΠολΔ και μάλιστα αν ο δικαστής που την εξέδωσε είχε προς τούτο δικαιοδοσία, δοθέντος ότι επί υπερβάσεως της ανήκουσας στο δικαστήριο εξουσίας αυτή είναι ανίσχυρη και δεν αναδίδει καμία έννομη συνέπεια.

III. Το π.δ. 164/2004 «Ρυθμίσεις για τους εργαζόμενους με συμβάσεις ορισμένου χρόνου στο δημόσιο τομέα» (ΦΕΚ Α' 134), με το οποίο συντελέστηκε η προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσία όσον αφορά στο προσωπικό του Δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα προς τις διατάξεις της Οδηγίας 1999/70/ΕΚ του Συμβουλίου της 28ης Ιουνίου 1999, σχετικά με τη συμφωνία - πλαίσιο για την

εργασία ορισμένου χρόνου ορίζει στο άρθρο 11 τα εξής: «Διαδοχικές συμβάσεις κατά την παρ. 1 του άρθρου 5 του παρόντος διατάγματος, οι οποίες έχουν συναφθεί πριν την έναρξη ισχύος του παρόντος και είναι ενεργείς έως την έναρξη ισχύος αυτού, συνιστούν εφεξής σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου, εφόσον συντρέχουν αθροιστικά οι ακόλουθες περιπτώσεις: α) Συνολική χρονική διάρκεια διαδοχικών συμβάσεων τουλάχιστον είκοσι τεσσάρων (24) μηνών έως την έναρξη ισχύος του διατάγματος, ανεξαρτήτως του αριθμού ανανεώσεων των συμβάσεων ή τρεις τουλάχιστον ανανεώσεις πέραν της αρχικής σύμβασης κατά την παρ. 1 του άρθρου 5 του παρόντος διατάγματος με συνολικό ελάχιστο χρόνο απασχόλησης δέκα οκτώ (18) μηνών, μέσα σε συνολικό χρονικό διάστημα είκοσι τεσσάρων (24) μηνών από την αρχική σύμβαση, β) Ο συνολικός χρόνος υπηρεσίας του εδαφίου (α) να έχει πράγματι διανυθεί στον ίδιο φορέα, με την ίδια ή παρεμφερή ειδικότητα και με τους ίδιους ή παρεμφερείς όρους εργασίας, όπως αναγράφεται στην αρχική σύμβαση ... γ) Το αντικείμενο της σύμβασης να αφορά σε δραστηριότητες, οι οποίες σχετίζονται ευθέως και αμέσως με πάγιες και διαρκείς ανάγκες του αντίστοιχου φορέα ... δ) Ο, κατά τις προηγούμενες περιπτώσεις, συνολικός χρόνος υπηρεσίας πρέπει να έχει παρασχεθεί, κατά πλήρες ή μειωμένο ωράριο εργασίας και σε καθήκοντα ίδια ή παρεμφερή με αυτά που αναγράφονται στην αρχική σύμβαση ...

2. Για τη διαπίστωση της συνδρομής των κατά την προηγούμενη παράγραφο προϋποθέσεων ο εργαζόμενος υποβάλλει εντός αποκλειστικής προθεσμίας δύο (2) μηνών από την έναρξη ισχύος του παρόντος, αίτηση προς τον οικείο φορέα, στην οποία αναφέρει τα στοιχεία από τα οποία προκύπτει η συνδρομή των προϋποθέσεων αυτών. Αρμόδιο όργανο να κρίνει αιτιολογημένα εάν συντρέχουν, κατά περίπτωση, οι προϋποθέσεις της προηγούμενης παραγράφου, είναι το οικείο Υπηρεσιακό Συμβούλιο ή το όργανο που εξομοιώνεται με αυτό και όπου δεν υπάρχει, το Διοικητικό Συμβούλιο ή το διοικούν όργανο του οικείου νομικού προσώπου ή το όργανο που εξομοιώνεται με αυτό κατά την κείμενη νομοθεσία. Στις δημοτικές ή κοινοτικές επιχειρήσεις αρμόδιο όργανο είναι, σε κάθε περίπτωση, το Δημοτικό ή Κοινοτικό Συμβούλιο του οικείου ΟΤΑ, ύστερα από εισήγηση του Διοικητικού Συμβουλίου, ή του διοικούντος οργάνου της επιχείρησης... Οι κατά την παρ. 2 κρίσεις των αρμοδίων οργάνων, θετικές ή αρνητικές διαβιβάζονται αμέσως στο Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ), το οποίο αποφαινεται εντός τριών (3) μηνών από τη διαβίβαση σε αυτό των σχετικών κρίσεων ... Τέλος, με το άρθρο 1 του ν. 3320/2005 «Ρυθμίσεις θεμάτων για το προσωπικό του Δημοσίου και των νομικών προσώπων του ευρύτερου δημόσιου τομέα και για τους ΟΤΑ» (ΦΕΚ Α' 48) ορίζεται ότι: «1. Το προσωπικό με σύμβαση ή σχέση εξαρτημένης εργασίας ορισμένου χρόνου ή σύμβαση έργου ή άλλη σχέση του Δημοσίου, των ν.π.δ.δ. και των ΟΤΑ πρώτου και δεύτερου βαθμού, του οποίου οι συμβάσεις συνιστούν συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου,

σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 11 του π.δ. 164/2004 κατατάσσεται σε υφιστάμενες κενές οργανικές θέσεις με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου, ειδικότητας αντίστοιχης ή παρεμφερούς προς την ειδικότητα της σύμβασής του. 2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Οικονομίας και Οικονομικών και του οικείου κατά περίπτωση Υπουργού, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, συνιστώνται οργανικές θέσεις προσωπικού με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου, προκειμένου να καλυφθούν, όπου απαιτείται, οι διαπιστωθείσες πάγιες και διαρκείς ανάγκες, κατ' εφαρμογή του π.δ. 164/2004. 3. Η κατάταξη του προσωπικού γίνεται με απόφαση του αρμόδιου για την πρόσληψη οργάνου, η οποία δεν δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως...».

IV. Από τις προαναφερθείσες διατάξεις προκύπτουν μεταξύ άλλων τα εξής: Με τις μεταβατικές ρυθμίσεις του άρθρου 11 του π.δ. 164/2004, η Χώρα μας, δοθέντος ότι η ελληνική έννομη τάξη προσαρμόστηκε στην Οδηγία 1999/70/EK μετά τη λήξη του προβλεπόμενου χρόνου προσαρμογής, (μετά τις 10.7.2002) έλαβε όλα εκείνα τα αποκαταστατικά μέτρα που απαιτούνταν για το χρονικό διάστημα, κατά το οποίο δεν είχαν θεσπισθεί κανόνες προστασίας από την ανεξέλεγκτη χρήση διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου (ήτοι από 10.7.2002 μέχρι την έκδοση του π.δ. 164/2004). Τα μέτρα αυτά, που αποτελούσαν το μόνο τρόπο για να θεωρηθεί πλήρης η ενσωμάτωση της ως άνω Κοινοτικής Οδηγίας, αφορούν στη μετατροπή για το μέλλον των διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου του προσωπικού του Δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα σε συμβάσεις αορίστου χρόνου, αν μετά την τήρηση της διαγραφόμενης στο άρθρο 11 διαδικασίας και υπό τον τελικό έλεγχο του Ανώτατου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού, διαπιστωθεί ότι συντρέχουν σωρευτικά οι προϋποθέσεις του άρθρου αυτού, μεταξύ των οποίων και η απασχόληση του εργαζόμενου για την κάλυψη παγίων και διαρκών αναγκών. Ειδικότερα, με βάση το νέο αυτό π.δ. (164/2004) καθιερώνεται πλέον από την ισχύ του (19.7.2004) ότι αποκλειστικά αρμόδια όργανα για να διαπιστώσουν αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις για την μετατροπή των διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου, οι οποίες ήταν ενεργείς κατά την έναρξη ισχύος του, σε σύμβαση αορίστου χρόνου, είναι τα περιοριστικά αναφερόμενα στην παρ. 2 του ως άνω άρθρου όργανα και μάλιστα εφόσον οι ενδιαφερόμενοι εργαζόμενοι έχουν υποβάλλει αίτηση στον οικείο φορέα εντός αποκλειστικής προθεσμίας δύο μηνών από την έναρξη της ισχύος του. Οι σχετικές κρίσεις των ανωτέρω αρμοδίων οργάνων διαβιβάζονται στο ΑΣΕΠ, το οποίο αποφαινεται εντός τριών μηνών από τη διαβίβαση των σχετικών κρίσεων. Μόνο δε σε περίπτωση θετικής κρίσεως του ΑΣΕΠ οι ενεργείς διαδοχικές συμβάσεις «συνιστούν εφεξής σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου» και όχι αναδρομικά από την έναρξη ισχύος του προεδρικού διατάγματος, καθόσον αυτό θα προσέκρουε στη

θεσπιζόμενη από το άρθρο 103 παρ. 2 του Συντάγματος απαγόρευση, σε περίπτωση που κατά το χρόνο αυτό δεν είχαν συσταθεί ακόμη οργανικές θέσεις. Συνεπώς, από την ισχύ του π.δ. 164/ 2004 οι διαδοχικές συμβάσεις ορισμένου χρόνου δεν μετατρέπονται αυτοδικαίως σε συμβάσεις αορίστου χρόνου, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 11 αυτού, ώστε η μετατροπή τους αυτή να είναι δεκτική αναγνώρισης από τα Πολιτικά Δικαστήρια, στα πλαίσια της παροχής έννομης προστασίας των εναγομένων με βάση τις διατάξεις των άρθρων 70 και 663 επ. του ΚΠολΔ, ούτε πλέον η κρίση για το αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της μετατροπής εναπόκειται σε πρώτο στάδιο στα δικαστήρια, αφού αρμόδιο όργανο της σχετικής διοικητικής διαδικασίας για να το κρίνει αυτό είναι η ανεξάρτητη αρχή που προβλέπεται στο άρθρο 103 παρ. 7 του Συντάγματος, δηλαδή το ΑΣΕΠ, το οποίο παρέχει τα εχέγγυα ώστε οι προσλήψεις στο Δημόσιο και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα να γίνονται με κριτήρια ισονομίας και αξιοκρατικά και μετά το πέρας της διαδικασίας αυτής ενώπιον του ΑΣΕΠ ανακύπτει η αρμοδιότητα του οικείου (αρμοδίου)* Δικαστηρίου.

Στην προκειμένη περίπτωση, από τα δικαιολογητικά που συνοδεύουν τα επίμαχα χρηματικά εντάλματα πληρωμής προκύπτουν τα ακόλουθα: Με .../29.11.2004 απόφασή του, το Δημοτικό Συμβούλιο Αργοστολίου έκρινε ότι σαράντα τέσσερις (44) εργαζόμενοι που προσλήφθηκαν με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου από τη Διαδημοτική Επιχείρηση Καθαριότητας και Προστασίας Περιβάλλοντος Κεφαλονιάς (ν.π.δ.δ.) καθώς και τη Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού Αναψυχής και Ψυχαγωγίας του Δήμου Αργοστολίου (ΔΕΠΑΨ), που υπέβαλαν αιτήσεις, προκειμένου να κινηθεί η διαδικασία του άρθρου 11 του π.δ. 164/ 2004, πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου αυτού, που πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά για την μετατροπή των συμβάσεών τους σε συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου. Το ΑΣΕΠ με την .../2005 απόφασή του, έκρινε ότι «αναρμοδίως επιλήφθηκε των κρίσεων αυτών το Δημοτικό Συμβούλιο Αργοστολίου με την υπ' αριθμ. .../29.11.2004 απόφασή του για τους στην απόφαση αυτή αναφερόμενους συμβασιούχους, καθώς και το Διοικητικό Συμβούλιο της Διαδημοτικής Επιχείρησης Καθαριότητας και Προστασίας Περιβάλλοντος Κεφαλονιάς, διατυπώνοντας την υπ' αριθμ. .../20.9.2004 εισήγησή του. Τα όργανα αυτά είναι αρμόδια να κρίνουν μόνο εκείνους τους συμβασιούχους που συνήψαν συμβάσεις με την ως άνω Διαδημοτική Επιχείρηση και παρείχαν τις υπηρεσίες τους στην ίδια την Επιχείρηση και όχι σε άλλους ΟΤΑ». Κατόπιν αυτών, το ΑΣΕΠ έκρινε ότι όλα τα στοιχεία του φακέλου, καθώς και οι αποφάσεις των ως άνω οργάνων θα πρέπει να διαβιβαστούν στο Υπηρεσιακό Συμβούλιο για θέματα υπαλλήλων ΟΤΑ Νομού Κεφαλληνίας, προκειμένου να επιληφθεί των κρίσεων αυτών, σύμφωνα με το άρθρο 11 του π.δ.

* Προδήλως υπονοείται του έχοντος δικαιοδοσία δικαστηρίου.

164/2004, ως το μόνο αρμόδιο όργανο. Όμως το Μονομελές Πρωτοδικείο Κεφαλονιάς με τις .../2005 και .../2005 αποφάσεις του δέχθηκε τις αγωγές που κατέθεσαν οι ανωτέρω συμβασιούχοι κατά του Δήμου Αργοστολίου οι οποίες συζητήθηκαν κατά την ειδική διαδικασία των εργατικών διαφορών (άρθρα 664-676 ΚΠολΔ) και αναγνώρισε ότι οι διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου που είχαν συνάψει συνιστούν μία ενιαία σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου, ως εκ τούτου, αυτοί θα πρέπει να προσληφθούν στον αντίδικο Δήμο, που είναι ο αληθής τους εργοδότης και όχι οι προαναφερθείσες δημοτικές επιχειρήσεις, με τις οποίες συνδέθηκαν με μία τυπική εργασιακή σχέση, αλλά ουδέποτε απασχολήθηκαν σ' αυτές. Εξάλλου, ο Δήμος Αργοστολίου, αν και κλητεύθηκε νομότυπα και εμπρόθεσμα, δεν παραστάθηκε στη δίκη για την οποία εκδόθηκαν οι αποφάσεις αυτές. Στο ακροατήριο όμως του Δικαστηρίου τούτου εμφανίστηκε και κατέθεσε, «μετά πεποιθήσεως και εξ ίδιας αντιλήψεως» ως μάρτυρας απόδειξης, ο Αντιδήμαρχος Αργοστολίου Γεώργιος Τσιλιμιδός του Γεωργίου, ο οποίος υποστήριξε ότι οι ανωτέρω προσλήψεις πραγματοποιήθηκαν για την κάλυψη παγίων και διαρκών αναγκών. Ακολούθως στις 4.5.2005 και 13.5.2005 οι ως άνω αποφάσεις του Μονομελούς Πρωτοδικείου Κεφαλληνίας επιδόθηκαν νόμιμα στο Δήμο Αργοστολίου. Με την .../3.6.2005 απόφασή της, η Δημομαρχιακή Επιτροπή Αργοστολίου, αφού έλαβε υπόψη της, την από 13.5.2005, γνωμοδότηση της δικηγόρου ..., έκρινε «λόγω και του συγκεκριμένου χειρισμού της υπόθεσης στο Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο» ότι «είναι σχεδόν βέβαιη η ανεπιτυχής έκβαση της κατ' έφεση δίκης όσον αφορά τον Δήμο», ως εκ τούτου, δεν άσκησε εφέσεις, με αποτέλεσμα οι ως άνω αποφάσεις να καταστούν τελεσίδικες. Ακολούθως, με την .../22.6.2005 απόφασή του το Δημοτικό Συμβούλιο Αργοστολίου ενέκρινε, κατά πλειοψηφία, σε συμμόρφωση με τις .../2005 και .../2005 αποφάσεις του Μονομελούς Πρωτοδικείου Κεφαλληνίας οι οποίες κατέστησαν τελεσίδικες, την τακτοποίηση του ανωτέρω προσωπικού σε συνιστώμενες προσωρινές ή προσωποπαγείς θέσεις ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου, στο φορέα που ήδη εργάζονται (Δήμο Αργοστολίου) και όχι στο φορέα με τον οποίο έχουν συνάψει σύμβαση εργασίας. Η τακτοποίηση του προσωπικού αυτού στο Δήμο Αργοστολίου πραγματοποιήθηκε μετά «από προφορική συνεννόηση που είχε Δημοτικό Συμβούλιο με το ΑΣΕΠ». Ακολούθως, εγκρίθηκαν με την ίδια ως άνω απόφαση και οι πιστώσεις του προϋπολογισμού του Δήμου Αργοστολίου, οικονομικού έτους 2005, για τις δαπάνες της μισθοδοσίας τους. Ο Δήμαρχος Αργοστολίου, στη συνέχεια, με τις ... αποφάσεις του, αφού έλαβε υπόψη του τις .../2005 τελεσίδικες δικαστικές αποφάσεις του Μον. Πρωτοδικείου Κεφαλληνίας, την .../2005 απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Αργοστολίου καθώς και την .../2005 απόφαση της Δημομαρχιακής Επιτροπής του Δήμου αυτού, διόρισε το ανωτέρω προσωπικό σε συνιστώμενες προσωρινές προσωποπαγείς θέσεις ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου στο Δήμο Αργοστολίου. Μετά την δημοσίευση των

διορισμών αυτών στα 225/8.9. 2005 και 238/22.9.2005 φύλλα της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (τεύχος Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου) οι ανωτέρω ορκίστηκαν και εγκαταστάθηκαν στις συνιστώμενες προσωρινές προσωποπαγείς θέσεις Ιδιωτικού Δικαίου Αορίστου Χρόνου από τις 30.9.2005. Ακολούθως εκδόθηκαν: α) το υπ' αριθμ. ... χρηματικό ένταλμα, ποσού ... ευρώ, που αφορά την μισθοδοσία από 1.10 έως 15.10.2005 των: ..., β) το υπ' αριθμ. ...

Με τα δεδομένα αυτά και σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στις II, III, και IV σκέψεις των Πρακτικών αυτών, έχω τη γνώμη ότι, μετά την ισχύ των μεταβατικών διατάξεων του άρθρου 11 του π.δ. 164/2004 – που έχει γνήσια αναδρομική ισχύ και καταλαμβάνει και τις συμβάσεις του ως άνω προσωπικού, ως τελούσες εν ενεργεία κατά το χρόνο ισχύος αυτού – θεσπίζεται πλέον ειδική διοικητική διαδικασία κρίσης των προϋποθέσεων μετατροπής των συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε συμβάσεις αορίστου χρόνου με την υποβολή των σχετικών αιτήσεων μόνο στο οικείο Υπηρεσιακό Συμβούλιο ή στο όργανο που εξομοιώνεται μ' αυτό και αν δεν υπάρχει στο Διοικητικό Συμβούλιο ή στο διοικούν όργανο του εναγόμενου νομικού προσώπου, με την τελική διοικητική κρίση να εναπόκειται στο ΑΣΕΠ, στο οποίο και μόνο, κατά ρητή, άλλωστε, συνταγματική επιταγή (άρθρο 103 παρ. 7 Συντάγματος) αναγνωρίζεται πλέον η αρμοδιότητα να κρίνει ποιες συμβάσεις ορισμένου χρόνου θα μετατραπούν σε αορίστου και όχι, κατά παράκαμψη της αποκλειστικής αυτής διοικητικής διαδικασίας, στα πολιτικά Δικαστήρια. Τα τελευταία στερούνται της αρμοδιότητας όχι μόνο να κρίνουν αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του ως άνω προεδρικού διατάγματος και να επιλύσουν την τυχόν ανακύψασα αμφισβήτηση σχετικά με το αν κάτω από τις διαδοχικά ανανεούμενες συμβάσεις ορισμένου χρόνου του ως άνω προσωπικού υποκρύπτεται σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου, αλλά και να ελέγξουν τις πράξεις που εκδίδονται κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 11 του π.δ. 164/2004, οι οποίες έχουν το χαρακτήρα εκτελεστών διοικητικών πράξεων και οι διαφορές που γεννώνται από την αμφισβήτηση του κύρους και της νομιμότητας αυτών είναι διοικητικές διαφορές υπαγόμενες στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων. Ως εκ τούτου, είναι ανίσχυρες οι .../2005 και .../2005 αποφάσεις του Μονομελούς Πρωτοδικείου Κεφαλληνίας, αφού αυτό στερείται όπως προεκτέθηκε της αρμοδιότητας να κρίνει επί των προϋποθέσεων μετατροπής των συμβάσεων ορισμένου χρόνου και των ανανεώσεων αυτών σε συμβάσεις αορίστου χρόνου, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 11 του π.δ. 164/2004, συνεπώς αυτές (οι αποφάσεις) δεν παράγουν καμία έννομη συνέπεια είτε ενδοδιαδικαστικά, είτε στο χώρο του ουσιαστικού δικαίου και επομένως ούτε δεδουλευμένο. Κατά συνέπεια, εφόσον με τις αποφάσεις αυτές δεν δημιουργήθηκε με δύναμη δεδικασμένου τεκμήριο για την ορθότητα τις διαγνωσθείσας και κριθείσας έννομης σχέσεως, διότι το Πολιτικό Δικαστήριο υπερέβη τη δικαιοδοσία του, το Ελεγκτικό Συνέδριο δεν δεσμεύεται από την τελεσιδικία του αποφάσεων αυτών και δεν είναι υποχρεωμένο να περιορίσει τον

παρεμπίπτοντα έλεγχο αυτού. Κατόπιν αυτών, εισηγούμαι ότι μη νόμιμα προσλήφθηκαν οι ανωτέρω φερόμενοι ως δικαιούχοι, συμβασιούχοι ορισμένου χρόνου, στο Δήμο Αργοστολίου σε συνιστώμενες προσωρινές, προσωποπαγείς θέσεις ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου, δοθέντος ότι δεν τηρήθηκε η αποκλειστική ειδική διοικητική διαδικασία, που προβλέπεται στο άρθρο 11 του π.δ. 164/2004 η οποία δεν μπορεί να παρακαμφθεί, ούτε να υποκατασταθεί, ενόψει του επιδιωκόμενου μ' αυτή σκοπού, ο οποίος συνίσταται στην εξυπηρέτηση δημοσίου συμφέροντος, με την κατά ενιαίο τρόπο στελέχωση με το κατάλληλο προσωπικό όλων των φορέων του Δημόσιου Τομέα, και αυτό, διότι, δεν αποφάνθηκαν περί της συνδρομής των προϋποθέσεων του ως άνω προεδρικού διατάγματος τα μόνα αρμόδια, εν προκειμένω, όργανα, που ήταν, αφενός, το Υπηρεσιακό Συμβούλιο για θέματα υπαλλήλων ΟΤΑ του Νομού Κεφαλληνίας και αφετέρου το ΑΣΕΠ, στο οποίο εναπόκειται η τελική διοικητική κρίση, ο έλεγχος της οποίας υπάγεται στην αρμοδιότητα των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων. Συνακόλουθα και οι εντελλόμενες με τα επίμαχα χρηματικά εντάλματα πληρωμής δαπάνες μισθοδοσίας του ανωτέρω προσωπικού δεν είναι νόμιμες και τα χρηματικά αυτά εντάλματα δεν πρέπει να θεωρηθούν.

Το Τμήμα, μετά από μακρά συζήτηση μεταξύ των μελών του αίροντας την αμφιβολία του Επιτρόπου δέχθηκε ομόφωνα την εισήγηση της Παρέδρου Ευαγγελίας Κουλουμπίνη.

Σημείωση¹

Απόφαση η οποία εκδόθηκε καθ' υπέρβασην δικαιοδοσίας είναι κατά μία άποψη, την οποία ακολουθεί και η σχολιαζόμενη απόφαση, ανυπόστατη², ενώ κατά άλλη πιο πειστική άποψη³ είναι αυτοδικαίως άκυρη. Κατά την δεύτερη αυτή άποψη, στην περίπτωση έλλειψης δικαιοδοσίας η απόφαση έχει μεν τα εξωτερικά γνωρίσματα δικαστικής απόφασης, πλην όμως επειδή αυτή πάσχει από πολύ σοβαρό δικονομικό ελάττωμα είναι ανίσχυρη και δεν παράγει έννομα αποτελέσματα.

Το ζήτημα της δικαιοδοσίας επίλυσης διαφορών που ανακύπτουν από συμβάσεις εργασίας ιδιωτικού δικαίου με το δημόσιο, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης έχει απασχολήσει

1. Τα ζητήματα που θίγει η σχολιαζόμενη δικαστική απόφαση θα αναπτυχθούν εκτενέστερα σε αυτοτελή μελέτη που θα δημοσιευτεί σε προσεχές τεύχος του περιοδικού Digesta.

2. Κ. Κεραμείς, «Αστικό Δικονομικό Δίκαιο», Γενικό Μέρος, 1986, σ. 290.

3. Κ. Μπέης, «Η ανίσχυρος διαδικαστική πράξις», 1968, σ. 125-126, ο ίδιος, «Πολιτική Δικονομία», Ερμηνεία κατ' άρθρο, άρ. 313, σ. 1284, Δ. Κονδύλης, «Το δεδουλευμένο», 1983, σ. 78, Π. Κρητικός, «Χαρακτήρ της υπό του ειρηνοδίκου ήδη παραιτηθέντος εκδοθείσης οριστικής «αποφάσεως» - δυνατότητα προσβολής ταύτης δι' εφέσεως - Συναφή ζητήματα», Δ, 9, σ. 20.

έντονα στο παρελθόν τη νομολογία⁴ του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου⁵, του Συμβουλίου της Επικρατείας και του Αρείου Πάγου, αλλά και τη θεωρία⁶. Από την πρόσφατη νομολογία των δικαστηρίων μας πρέπει να επισημανθεί, πως το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει κρίνει, πως οι διαφορές που γεννώνται από την αμφισβήτηση του κύρους και της νομιμότητας πράξεων που εκδίδονται μετά από την ειδική διοικητική διαδικασία επιλογής και πρόσληψης προσωπικού με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου για αντιμετώπιση εποχιακών ή άλλων περιοδικών ή πρόσκαιρων αναγκών, κατά τις διατάξεις του άρθρου 21 του ν. 2190/1994, έχουν χαρακτήρα εκτελεστών διοικητικών πράξεων⁷. Συνεπώς, οι διαφορές που γεννώνται από την αμφισβήτηση του κύρους και της νομιμότητας των πράξεων αυτών αποτελούν διοικητικές διαφορές οι οποίες υπάγονται στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων. Επίσης, για την ίδρυση και τη λύση υπαλληλικής σχέσης μεταξύ δημοσίου, ν.π.δ.δ. ή ΟΤΑ έχει κριθεί επανειλημμένα στο παρελθόν από τα διοικητικά δικαστήρια πως τα ίδια είναι αρμόδια για την εκδίκαση των διαφορών που αναφέρονται, εφόσον προβλέπεται για την ίδρυση ή τη λήξη της υπαλληλικής σχέσης κάποια πράξη εκ μέρους της διοικήσεως με τήρηση ορισμένης διοικητικής διαδικασίας στο πλαίσιο των διατάξεων που διέπουν την διοικητική δραστηριότητα και εφόσον επιδιώκεται δημόσιος σκοπός⁸. Όμως, στην περίπτωση των εργαζομένων με σύμβαση εξάρτημένης εργασίας ορισμένου χρόνου στο δημόσιο έχει κριθεί ad hoc από τον Άρειο Πάγο, πως τα πολιτικά δικαστήρια έχουν δικαιοδοσία να εξετάσουν παρεμπιπτόντως το κύρος και τη νομιμότητα των αποφάσεων του ΑΣΕΠ κρίνοντας αγωγή για κατανήφιση του δημοσίου μισθών υπερημερίας⁹. Την ίδια θέση έχει πάρει ο Άρειος Πάγος και στις περιπτώσεις, όπου απαιτείται διοικητική απόφαση για αναγκαστική πρόσληψη εργαζομένου¹⁰.

Περαιτέρω, το άρθρο 103 του Συντάγματος προβλέπει τον διορισμό δημοσίων υπαλλήλων σε οργανικές θέσεις νομοθετημένες, αλλά και την πρόσληψη προσωπικού με σχέση ιδιωτικού δικαίου που σε έκτακτες και επείγουσες ανάγκες θα τις καλύψει για ορισμένο χρόνο, αλλά και την πρόσληψη ειδικού επιστημονικού,

4. Εκτενή επισκόπηση αυτής σε *Κ. Ρέμελη*, «Οι διαφορές από συμβάσεις εργασίας ιδιωτικού δικαίου με το δημόσιο, ν.π.δ.δ. και ΟΤΑ», ΕΕργΔ, 54, σ. 385 επ.

5. Βλ. ενδεικτικά ΑΕΔ 17/1993, ΕΔΚΑ, ΛΕ', σ. 768, ΑΕΔ 11/1992, ΔιΔικ, 5, σ. 65, ΑΕΔ 42/1990, 3, σ. 332. ΔιΔικ, 3, σ. 332.

6. Βλ. τη μονογραφία του *Ε. Συμεωνίδη*, «Τα όρια της δικαιοδοσίας των πολιτικών και διοικητικών δικαστηρίων», 1995, όπου εκτενής παράθεση της σχετικής βιβλιογραφίας, καθώς και *Α. Ντάσιο*, «Εργατικό Δικονομικό Δίκαιο», τόμος Α/1, έκδ. β', 1991, σ. 237 επ. και τις εκεί παραπομπές.

7. ΣτΕ 3014/2002.

8. *Κ. Ρέμελης*, ο.π., σ. 398. Αντίθετη, όμως, η νομολογία στο ζήτημα των αποδοχών των εργαζομένων αυτών (βλ. τις αποφάσεις του ΑΕΔ στην υποσ. 5).

9. ΑΠ 473/2000, ΔΕΝ, 56, σ. 1523.

10. ΑΠ 225/1998, ΕΕργΔ, 58, σ. 399.

τεχνικού ή βοηθητικού προσωπικού με σχέση ιδιωτικού δικαίου¹¹. Η διαπίστωση όμως «ιδιωτικής» διαφοράς (άρθρο 1 ΚΠολΔ) δεν είναι πάντοτε ευχερής στις παραπάνω περιπτώσεις, αφού έστω κατά παραπομπή σε πολλά ζητήματα εφαρμόζεται ο υπαλληλικός κώδικας¹². Επίσης, αρκετά θέματα ρυθμίζονται με διοικητικές πράξεις, τα οποία κατά το άρθρο 2 ΚΠολΔ παρεμπιπτόντως ως προς τη νομιμότητα τους είναι δυνατόν να ελεγχθούν από τα πολιτικά δικαστήρια¹³, ώστε να γίνεται εύστοχα λόγος για «δημοσιοποίηση» του εργατικού δικαίου.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί πως η επίλυση διαφωνίας για τη νομιμότητα κρατικής δαπάνης και η θεώρηση ή μη του σχετικού εντάλματος από το Ελεγκτικό Συνέδριο, συνιστά κατά μία άποψη¹⁴ «δικαστική πράξη», ενώ κατά άλλη «διοικητική πράξη»¹⁵. Ενόψει όλων αυτών, το ζήτημα της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας θα πρέπει να εξεταστεί και υπό το φως του άρθρου 6 § 1 ΕΣΔΑ και της υποχρέωσης του ελληνικού κράτους να παρέχει αποτελεσματική δικαστική προστασία. Το κράτος, όμως, οφείλει κατά τη συνταγματική επιταγή του άρθρου 20 του Συντάγματος, «να ορίσει» το πώς θα παρασχεθεί αποτελεσματική δικαστική προστασία στον πολίτη που θίγεται. Και οφείλει «να ορίσει» σαφώς το αρμόδιο δικαστήριο, καθώς και την διαδικασία προστασίας των δικαιωμάτων του με αυστηρή τυπικότητα¹⁶.

Ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2001, έχοντας επίγνωση της καταστρατήγησης της διάταξης του άρθρου 103 Σ εκ μέρους του δημοσίου, ν.π.δ.δ. και ΟΤΑ μέσω της κατάρτισης συμβάσεων ορισμένου χρόνου που αργότερα μετατρέπονταν είτε δια νόμου είτε δια δικαστικών αποφάσεων σε αορίστου χρόνου ρητώς την απαγόρευσε, ώστε να σταματήσει η πρόσληψη μόνιμου προσωπικού κατά παρέκκλιση του ΑΣΕΠ και των νόμιμων διαδικασιών πρόσληψης εργαζομένων. Με αυτή την έννοια, οι σχετικές προβλέψεις του ΠΔ 164/2004 σε μεταβατικές διατάξεις αυτού για μετατροπή ορισμένων συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε αορίστου είναι, κατά την πιο πειστική άποψη, αντισυνταγματικές, αφού είναι αντίθετες προς την σαφώς διατυπωμένη βούληση του αναθεωρητικού

11. Βλ. εκτενέστερα *Χ. Κεβρεκίδου*, «Η προστασία του έκτακτου προσωπικού του δημόσιου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα», *ΕΕργΔ*, 64, σ. 818-822.

12. Βλ. για το θέμα αντί άλλων *Κ. Ρέμελη*, ο.π., σ. 386.

13. ΑΠ 473/2000, ΔΕΝ, 56, σ. 1523, ΑΠ 225/1998, *ΕΕργΔ*, 58, σ. 399.

14. *Ν. Μηλιώνης*, «Ο θεσμικός ρόλος του Ελεγκτικού Συνεδρίου», 2006, σ. 291, παραπέμποντας στην ΕΛΣ (πρκ ολομ.) 28ης Γεν.Συν./30.10.1991.

15. (Ολομ) ΕΛΣ 257/1987, ΝοΒ, 35, σ. 1472.

16. Απόφαση *Edificaciones March Gallego* κατά Ισπανίας της 19ης Φεβρουαρίου 1998, περιεχόμενη σε *Α. Πανταζόπουλο*, «Επιλεγμένη Νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε Θέματα Αστικού Δικονομικού Δικαίου», 2004, σ. 151 επ. Βλ. και τους εκεί παραπεμπόμενους συγγραφείς και συναφείς αποφάσεις του Δικαστηρίου.

νομοθέτη¹⁷. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι κατά την επεξεργασία του παραπάνω διατάγματος το Συμβούλιο της Επικρατείας είχε κρίνει κατά πλειοψηφία¹⁸ το παραπάνω προεδρικό διάταγμα ως σύμφωνο με το άρθρο 103 §§ 7, 8 Σ. Επίσης, μια μερίδα της θεωρίας¹⁹ και της νομολογίας²⁰ έχει ταχθεί υπέρ της συνταγματικότητας αυτού, με το επιχείρημα πως το άρθρο 103 § 8 Σ παραπέμπει ρητώς μόνο στην παράγραφο του άρθρου 103 § 2 Σ.

Αθανάσιος Η. Πανταζόπουλος

Δικηγόρος Αθηνών - Υποψ. Διδάκτωρ Νομικής ΔΠΘ

17. Δ. Ζερδελής, «Ατομικές εργασιακές σχέσεις», τόμος Ι, 2006, σ. 464, Γ. Λεβέντης, «Η μονιμοποίηση των εκτάκτων του δημοσίου, των ν.π.δ.δ., των ΟΤΑ και το άρθρο 103 § 8 του Συντάγματος», ΔΕΝ, 60, σ. 613, Χ. Κεβρεκίδου, ο.π., σ. 832.

18. ΟλΣτΕ (Πρκ) 162/2004.

19. Α. Καζάκου/Δ. Τραυλού - Τζανετάτου, «Η αποκατάσταση των εκτάκτων και το Σύνταγμα», (γνμ), ΕΕργΔ, 63, σ. 705 επ. Βλ. και Ε. Βενιζέλο, «Οι “Συμβασιούχοι” και το Σύνταγμα», ΕΕργΔ, 64, Σ. 568 επ., καθώς και Ι. Κουκιάδη, «Εργατικό Δίκαιο - Ατομικές Εργασιακές Σχέσεις και το δίκαιο της Ευελιξίας της Εργασίας», 2005, σ. 863 επ.

20. ΕΑ 2808/2005, ΕΕργΔ, 2006, σ. 40.